

Siyasi kurumlar ve uluslararası faktörler teorileri ekseninde Macaristan ve Polonya demokrasileri

Sorumlu Yazar/
Corresponding Author:

Muhammed Emre Küçükşahin

İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanı
Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik
Kurumu

emrekucuksahin94@hotmail.com

0000-0001-5772-1253

Öz

Günümüzde pek çok ülke insan hakları, hukukun üstünlüğü, serbest ve adil seçimler ve çoğulculuk gibi demokratik değerleri kısıtlayan yasal ve idari girişimlerde bulunmaktadır. Bu bağlamda liberal demokrasi uzun yıllardır küresel ölçekte gerileme içindedir. Bu durum demokratik gerilemenin ampirik olarak tespit edilmesini ve nedenlerinin araştırılmasını teşvik etmektedir. Avrupa Birliği demokratik değerleri Birlik içinde yasal norm olarak kabul etmesine rağmen birden fazla üyesi hakkında liberal demokratik değerleri zayıflattıkları yönünde tartışmalar yürütülmektedir. Söz konusu üyelere ikisi Macaristan ve Polonya olup iki ülke de anti demokratik uygulamaları nedeniyle eleştirilmektedir. Bu çalışmada da Macaristan ve Polonya demokrasilerinin gerileme içinde oldukları ampirik veriler ile ortaya konulmakta ve bunun nedenleri siyasal kurumlar ve uluslararası faktörler teorileri çerçevesinde açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler:
Macaristan,
Polonya, Avrupa
Birliği,
Demokratik
Gerileme

JEL Kodları:
Y80, Y90

Democracies of Hungary and Poland within the framework of political institutions and international factors theories

Abstract

Many countries take legal and administrative initiatives that restrict democratic values such as human rights, the rule of law, free and fair elections, and pluralism at the present time. In this context, democracy has been in global backsliding for many years. This encourages the empirical identification of democratic backsliding and the investigation of its causes. Although the European Union accepts democratic values as the legal norm within the Union, there are discussions about more than one of its members that they are in democratic backsliding. Two of the said members are Hungary and Poland, and they are criticized for their anti-democratic practices both within the Union and internationally. In this study, it is revealed with empirical data that Hungary and Poland are in democratic backsliding and the reasons for this are explained within the framework of political institutions and international factors theories.

Keywords:
Hungary, Poland,
Democratic
Backsliding,
European Union

JEL Codes:
Y80, Y90

Extended Summary

Democracy, the dominant regime in today's political systems, has been undergoing a negative change in recent years. This situation, which is characterized as democratic backsliding, is determined by empirical data called the democracy index. The fact that democracy is usually defined by unquantifiable concepts such as human rights, rule of law, political participation, and pluralism has made it difficult to identify democratic backsliding, and democracy indexes calculated with empirical data have been created to overcome this difficulty. In this study, the democratic backsliding in Hungary and Poland has been identified by using the V-Dem and EIU democracy indices and analyzed within the framework of political institutions and international factors theories. In this way, it is aimed to contribute to the Turkish literature by analyzing the developments in these two countries, which are considered as "laboratories" by the democratic backsliding literature, within the scope of two different theories.

Many theories have been proposed to interpret the processes of democratic backsliding, two of which are the political institutions theory and the international factors theory. According to the political institutions theory, the deterioration of democratic political institutions, which consist of organizations, authorities and procedures that aim to ensure that the rulers and the ruled behave in accordance with democracy by restricting the behavior of the individual, leads to democratic decline. Today, populist governments, which are considered to have strong links with democratic backsliding, render these institutions dysfunctional. According to the international factors theory, international factors based on economic, political, and military instruments influence the cultural, economic, and institutional change of countries, leading to democratization or democratic regression. In this framework, the relationship between the liberal West and competitive-authoritarian regimes emphasizes the means by which the liberal West can contribute to the democratization of authoritarian regimes or the impact of successful democratic regimes on the citizens of anti-democratic neighboring countries.

According to the V-Dem democracy index, Hungary and Poland are among the autocratic countries, with both countries more than doubling in democratic quality over the last decade. In both countries, anti-pluralist ruling parties lack a commitment to democracy, incite political violence by antagonizing opponents, and use executive power to advance their autocratic agenda. In this context, ruling parties have increased their control over civil society, the media, and the judiciary. An analysis of the EIU's Democracy Index reveals that the democracies of Hungary and Poland confirm the V-Dem Institute's data, with Hungary in democratic decline since the first decade of the 2000s and Poland since 2015.

When the process of democratic backsliding in Hungary and Poland is analyzed within the framework of political institutions, it is seen that in order to preserve their power and increase their power in both countries, they have made constitutional and legal amendments that jeopardize the independence and authority of institutions that ensure the control of the government such as the constitutional court, ombudsman's office, and court of auditors, changed electoral laws, and created legal regulations and institutions that increase their control over the media.

When the process of the two countries is analyzed within the framework of international factors, their relations with the European Union come to the fore. The dates when Hungary and Poland's bilateral relations with the EU started to deteriorate are also noteworthy as the dates when the two countries entered democratic backsliding processes according to democracy indices. Considering that the EU as a union embraces liberal democratic values such as the rule of law, fundamental rights and freedoms, separation of powers and participatory democracy, the deterioration of bilateral relations with the EU seems to have had a catalyzing effect on the two countries' move away from these values.

In conclusion, this study analyzes the democracy process in Hungary and Poland using the V-Dem and EIU democracy indices and explains it within the framework of political institutions and international factors. In both countries, it is seen that in the years when the democratic backsliding process started, anti-democratic parties came to power and changed the institutions and norms that are the checks and balances on the executive power. In this framework, the independence of the judiciary, particularly the constitutional courts, was interfered with and accountability was compromised by restricting fundamental rights and freedoms. Therefore, institutional changes seem to have played a significant role in the democratic backsliding of both countries.

Giriş

Son yıllarda yapılan araştırmalar liberal demokrasilerde demokratik değerlere olan bağlılığın azaldığını ortaya koymaktadır. Söz konusu araştırmalarda özellikle Sovyetler Birliği'nin ve Doğu Bloğu'nun yıkılmasının ardından liberal demokrasiye geçen Orta Avrupa ülkeleri için "geriye dönüş" vurgusu yapılmaktadır (Bustikova & Guasti, 2017). Bu ülkelerdeki geçiş sürecinde siyasetin siyasi elitler tarafından domine edilmesi nedeniyle hukukun üstünlüğü, güçler ayrılığı, yolsuzlukla mücadele ve temel hak ve özgürlüklerin korunması gibi liberal demokrasinin önemli prensiplerinin kurumsal olarak zayıfladığı ve hatta yerleşmediği ifade edilmektedir (Wiatr, 2017; Soyaltın Colella, 2019, s.72). Örneğin literatürde sıkça atıf yapılan ve uluslararası alanda dikkate alınan sivil toplum kuruluşlarından biri olan Freedom House tarafından Orta Avrupa ülkelerinin demokrasilerine ilişkin yıllık olarak yayımlanan Nation In Transit 2020 raporuna göre, Orta Avrupa demokrasileri ilk raporun yayımlandığı 1995 yılına göre daha zayıf durumdadır (Freedom House, 2020, s. 1). Demokratik gerileme (democratic backsliding) olarak isimlendirilen bu durum, demokrasi ve onun sahip olduğu düşünülen değerlerden yola çıkarak insan hakları, hukukun üstünlüğü, siyasi katılım ve çoğulculuk gibi değerlerde meydana gelen olumsuz değişimlerdir.

Demokrasinin çoğunlukla soyut değerler ile tanımlanması demokrasiye ilişkin tartışmaları güçleştirmiştir. Söz konusu kavramların ölçülememesi, tartışmaların subjektif ve soyut kalmasına neden olmaktadır. Bu durum demokrasiye ilişkin ampirik veri ihtiyacını doğurmakta ve çeşitli göstergelere dayanan demokrasi endekslerinin hesaplanmasına ve popülerlik kazanmasına yol açmaktadır.

Macaristan ve Polonya hükümetleri uzun süredir anti demokratik uygulamalarla ülkelerini demokrasiden uzaklaştırdıkları iddiasıyla eleştirilmektedir (Soyaltın Colella, 2019, s. 73). Örneğin, Bustikova ve Guasti'ye göre Orta Avrupa ülkelerinin demokrasileri, genel bir gerileme içinde olmakla birlikte Macaristan demokrasisi kesin bir illiberal¹ dönüşün içindedir (Bustikova & Guasti, 2017). Pirro ve Stanley de 2010'da Fidesz'in Macaristan'da, 2015'de PiS'in Polonya'da iktidara gelmesinin ardından iki ülkenin popülist politikalarla liberal demokratik düzeni ortadan kaldırmak için siyasi reformlara giriştiğini iddia etmektedir (Pirro & Stanley, 2022). Bu bağlamda iki ülke, bölgelerinde ortak bir vizyonla hareket ederek, illiberalizm olarak da tanımlanan liberal demokrasiden geri dönüşün temsilcileri olarak görülmektedir (Cianetti, Dawson, & Hanley, 2018). Öyle ki Freedom House'un komünizmden liberal demokrasiye geçen ülkelerdeki demokratik durumu analiz eden Nations in Transit 2020 raporuna göre Polonya Macaristan'ın ardından tam demokratik ülke statüsünü kaybeden ikinci Avrupa Birliği (AB) ülkesidir (Freedom House, 2020, s. 3). 2023 yılında yayımlanan son raporda ise Macaristan hibrit rejim, Polonya ise yarı konsolide demokrasi olarak tanımlanmaktadır (Freedom House, 2023, s. 14). Bu çalışmada da bu ülkelerdeki liberal demokratik düzenin gerileme içinde olduğu ampirik verilerle tespit edilmekte ve gerilemenin nedenleri üzerinde durulmaktadır.

Bu amaçla ilk olarak Macaristan ve Polonya'nın içinde buldukları süreci tespit edebilmek için V-Dem Enstitüsü'nün (Varieties of Democracy Institute) ve The Economist'in demokrasi endeksleri kullanılmıştır. Bu endeksler, konuya ilişkin yapılan çalışmalarda sıklıkla tercih edildiği için bu çalışmada da tercih edilmiştir. Yapılan karşılaştırmada son yıllarda iki ülkenin de demokrasi endekslerinde gerilediği ortaya konulmuş ve bu durumun nedenleri siyasi kurumlar ve uluslararası faktörler teorileri çerçevesinde tartışılmıştır. Konuyu farklı pencerelerden değerlendiren çok sayıda teoriyi altı farklı başlıkta kategorileştiren Lust ve Waldner'in (2018) kategorilerinden ikisi siyasi kurumlar ve uluslararası faktörlerdir. Bu çalışmada da bu iki teorik çerçeve tercih edilmiştir.

Söz konusu amaçlar doğrultusunda bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde öncelikle konuyla ilgili literatürdeki tanımlar üzerinde durulmuş, ardından demokratik gerilemenin siyasal kurumlar ve uluslararası faktörler çerçevesinde nasıl açıklandığı ele alınmıştır. İkinci bölümde, Macaristan ve Polonya'nın V-Dem ve The Economist Endekslerinde hesaplanan değerleri tablolaştırılarak konuyla ilgili ampirik veriler ortaya konmuştur. Son bölümde ise bu iki ülkenin tartışmalı demokratik süreçleri siyasal kurumlar ve uluslararası faktörler bağlamında açıklanmıştır.

1. Demokrasi ve Demokratik Gerileme

Demokrasi kavramı, Yunanca poliste yaşayan vatandaşlar anlamına gelen *demos* ile güç ve iktidar anlamına gelen *kratos* kelimelerinden türetilmiş olup kökenleri Antik Yunan'a kadar uzanmaktadır. Demos kavramı, poliste yaşayan köleleri, yabancılar anlamına gelen metoikosları ve kadınları kapsamayıp yalnız özgür erkekleri işaret eden dar bir kapsama sahiptir. Egemenliğe sahip olan ve iradesini doğrudan yansıtan bu topluluk, Antik Yunan demokrasisinin temelini oluşturmaktadır (Dinçkol, 2017, s. 753).

¹ Orta Avrupa ülkelerinde otokratikleşen demokrasileri tanımlamada kullanılan kavramlardan biri illiberal demokrasidir (Zakaria, 1997). Levitsky ve Way ise bu demokrasileri rekabetçi otoriterlik kavramı ile tanımlamaktadır (Levitsky & Way, 2002).

Modern demokrasi, Antik Yunan demokrasısından büyük ölçüde farklılaşmış olup farklı bakış açılarından yola çıkılarak yapılmış pek çok tanıma sahiptir. Örneğin Schumpeter, demokrasiyi tanımlarken serbest piyasa ekonomisini siyasal sisteme uyarlayarak rekabeti öne çıkarmış ve demokrasiyi iktidarı özgür seçimler yoluyla elde etme yarışı olarak görmüştür (Tarcan, 2021, s. 100-102). Lipset'e göre ise demokrasi, tüm toplumsal kesimlerin karar alma süreçlerine katıldığı ve iradesini özgürce yansıtabildiği sosyal ve siyasal bir mekanizmadır (Lipset, 1959, s. 71). Bununla birlikte günümüzde demokrasi tanımlarında gelişmişlik düzeyiyle ilişkili olarak sivil toplum, kitlesel katılım, sosyal eşitlik gibi unsurlara vurgu yapılmaktadır (Herman, 2015, s. 251-253). Bu çerçevede demokrasi, serbest seçimlerin yanı sıra örgütlenme, ifade, seçme ve seçilme özgürlükleri ile kamu görevlerine dahil olma, özgür ve adil seçimler haklarını ve hükümet politikalarını belirleyen kurumların varlığını gerektirmektedir (Dahl, 1971, s. 3). Ayrıca kimi çalışmalarda demokrasi kavramı yerine liberal demokrasi kavramı da kullanılmakta olup "liberal" vurgusuyla temel hak ve özgürlükler gibi değerler öne çıkarılmaktadır. Nitekim, Freedom House'un 2022 yılında yayımladığı "Freedom in the World 2022: The Global Expansion of Authoritarian Rule" adlı raporda liberal demokrasi, "insan haklarının tanındığı ve her bireyin yasalar önünde eşit olduğu özyönetim biçimi" olarak tanımlanmaktadır (Freedom House, 2021, s. 1).

Yukarıdaki tanımlar çerçevesinde bir rejimin demokratik olarak nitelendirilebilmesi için temel hak ve özgürlüklerin anayasa ve yasalarla güvence altına alınmış olması gerektiği anlaşılmaktadır. Demokrasinin gelişmişlik düzeyini ise vatandaşların seçim, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ve ifade özgürlüğü hakkı gibi araçlar aracılığıyla iradelerini yansıtmaya gücü ve hukukun üstünlüğü ortaya koymaktadır. Demokraside gerileme (democratic backsliding) ise liberal demokrasinin yukarıda bahsedilen özelliklerinde meydana gelen olumsuz değişiklikler olarak tanımlanmaktadır (Morlino & Quaranta, 2016, s. 2-3).

Freedom House'un yukarıda belirtilen raporunda liberal demokrasinin baskı altında olduğu, köklü demokrasilere sahip ülkelerde otoriterlik yanlılarının sistemdeki eksiklerden faydalanarak şiddeti ve kontrolsüz gücü teşvik ettiği, ülkelerin demokrasi ve otoriterlik arasında ikincisine giderek daha fazla yöneldiği belirtilmektedir. Bu çerçevede küresel demokrasinin art arda 16 yıldır gerilediği ve 2021 yılında demokrasi endeksine göre 25 ülkenin demokrasisi iyileşme yaşarken 60 ülkenin demokrasisinde düşüş yaşandığı vurgulanmaktadır. Rapora göre günümüzde küresel nüfusun yaklaşık %38'i özgür olmayan ülkelerde yaşamakta olup bu oran 1997'den beri en yüksek orandır (Freedom House, 2021, s. 1).

21. yüzyılda demokratik değerlerin küresel ölçekte gerilemesi ve dünya nüfusunun neredeyse yarısının özgür olmayan ülkelerde yaşıyor olması demokratik gerileme tartışmalarına yol açmaktadır. Bununla birlikte kavram üzerine yapılan çalışmaların henüz sınırlı olması kavramın tanımlanmasını ve geniş boyutlu ele alınmasını engellemektedir. Bu çerçevede Waldner ve Lust'a (2015) göre üç temel sorunla karşılaşmaktadır. İlk sorun kavramsal olup kavramın tanımlanırken hangi kriterlerin dikkate alınması gerektiğine dairdir. Demokratikleşmede olduğu gibi demokratik gerilemede de ülkeler kendilerine özgü yollardan geçmekte, bu durum kavramı tanımlama ve kavrama ilişkin kriterlerin belirlenmesini güçleştirmektedir. Bunun yanı sıra demokrasi ve demokratikleşme hakkında oldukça geniş bir literatürün bulunması nedeniyle demokratikleşmenin tersi anlamına gelen demokratik gerilemenin tanımlanmasına ihtiyaç duyulmamakta ve yalnız sebeplerine odaklanılmaktadır (Rupnik, 2007, s. 17-20). İkinci sorun metodoloji ile ilgili olup gerilemenin tespitinde kullanılacak yöntemlerin belirsiz olmasıyla ilgilidir. Son sorun ise kavrama yönelik çalışmaların sınırlı sayıda olması nedeniyle konuya ilişkin genel bir teorinin bulunmamasından kaynaklanmaktadır (Lust & Waldner, 2015, s. 3).

Gerilemenin tanımlanmasında ve ölçülmesinde yaşanan zorluklara rağmen literatürde kavramdan ne anlaşılması gerektiğine dair açıklamalar bulunmaktadır. Lust ve Waldner, liberal demokrasilerdeki gerilemeyi bir süreç olarak görmekte ve rekabetçi seçim prosedürlerinin, medeni ve siyasi özgürlüklerin bozulması ve siyasi sorumluluğun azalması olarak tanımlanabileceğini belirtmektedir (Lust & Waldner, 2015, s. 6-7). Nancy Bermeo ise kavramı daraltarak demokratik kurumların devlet eliyle zayıflatılması veya ortadan kaldırılması olarak yorumlamaktadır (Bermeo, 2016, s. 5). Dresden ve Howard'da demokratik değerlerde yaşanan değişimi seçim mekanizması üzerinden ele almakta ve gerilemeyi güç yoğunlaşmasından dolayı seçimlerde rekabetin azalması olarak tanımlamaktadır. Rekabetteki azalma yürütme erkinin gayri resmi amaçlar için kullanılmasıyla olabileceği gibi muhalefet partilerine baskı yapılması, medya özgürlüğünün sınırlandırılması ve sivil toplum kuruluşlarına kısıtlanması şeklinde olabilecektir (Dresden & Howard, 2015, s. 5). Son olarak Ulrich Sedelmeier kavramı "liberal demokratik ilkelerin ihlaline dayanan eşit derecede basit bir geri adım" olarak tanımlamaktadır (Sedelmeier, 2014, s. 107).

Demokratik gerilemeye ilişkin tanımlar çeşitlendirilebileceği gibi tanımların bulunduğu birtakım ortak noktalar görülmektedir. Bunlar demokratikleşmenin tersine çevrilmesi ve demokratik kurumların zayıflaması, iyi yönetişimin azalması, hukukun üstünlüğünün zayıflaması, siyasi reformların tersine çevrilmesi, temel hak ve özgürlüklerde gerileme, azınlık haklarında gerileme, popülizmin yükselmesi, milliyetçiliğin derinleşmesi ve yolsuzluğun artması şeklinde sıralanabilir. Bunların yanı sıra siyasi hesap verilebilirliğin azalması da öne çıkan unsurlardan biridir (Lust & Waldner, 2015, s. 2).

Bu tartışma bir süreç olarak işlemekte olup hızı ülkeden ülkeye değişkenlik göstermektedir. Bu bağlamda liberal demokratik değerlerin ülke içindeki hakimiyetinin aşınmasının hızlı bir şekilde gerçekleşmesi ve demokratik kurumlarda büyük değişikliklere yol açması durumunda rejimin hibrit rejime dönüşme olasılığı yüksektir (Bermero, 2016, s. 6). Ayrıca ülkelerin özel koşulları da bu süreçte belirleyici olmaktadır. Örneğin Greskovits'e göre eski sosyalist cumhuriyetlerdeki liberal demokrasilerin gerilemesi normaldir. Çünkü söz konusu ülkelerde liberal reformlardan olumsuz etkilenenlerin demokratik değerlerle uyuşmayan popülist liderleri desteklemesi muhtemeldir (Greskovits, 2015, s. 29).

1.1. Demokratik Gerilemenin Nedenleri

Bu konudaki literatür ilk olarak demokrasilerdeki gerilemenin hangi tarihsel süreçte yaşandığını tespit etmeye odaklanmıştır. Örneğin Samuel Huntington, demokrasinin tarihsel süreç içindeki yolculuğunu incelerken son iki yüzyıl içinde demokrasiye karşı iki ters dalga tespit etmektedir. Huntington'a göre her demokratikleşme dalgasını bir ters dalga takip etmektedir. Bu doğrultuda birinci ters dalga 1920'li yıllarda Almanya ve İtalya'da Nazizmin ve faşizmin iktidara gelmesiyle, ikinci dalga ise 1960'lı yıllarda Latin Amerika ve Asya'da diktatörlüklerin kurulmasıyla başlamıştır (Huntington, 1993, s. 10-22). Bunun yanı sıra Huntington, iki el değiştirme testi (two turnover test) olarak adlandırdığı yöntemle bir ülkeye demokrasinin yerleşip yerleşmediğini ölçmeyi amaçlamıştır. Ona göre, "geçiş dönemindeki ilk seçimde iktidara gelen parti ya da grup daha sonraki bir seçimi kaybedip seçimi kazananlara iktidarı barışçı şekilde devrederse; seçimi kazananlar da, iktidarı daha sonraki bir seçimi kazananlara barışçı şekilde devrederlerse, demokrasi pekişmiş sayılabilir" (Huntington, 1993, s. 259).

Demokratik gerilemenin nedenlerini açıklamaya yönelik teorilerde ise birden fazla olgunun öne çıkarıldığı görülmektedir. Örneğin Juan Linz, gerilemenin ya da çöküşün sebebi olarak demokrasiye bağlı olmayan aktörleri ve onların anti demokratik eylemlerini işaret etmiştir. Ona göre demokrasilerin en belirgin iki özelliği seçim sonuçlarını kabul etmek ve siyasi şiddetten kaçınmaktır. Dolayısıyla bu iki davranışsal özelliği benimsemeyen halklar ya da siyasiler demokrasilerin çöküşüne yol açmaktadır (Linz, 1978). Levitsky ve Ziblatt ise çalışmalarında kavramın değişen yapısına dikkat çekmektedir. Onlara göre anti demokratik güçler darbeler ya da devrimlerle sonuçlanan siyasal şiddete başvurmaktansa demokratik araçları kullanarak iktidara gelmekte ve yasal yollarla siyasal düzeni otoriterleştirmektedir. Onlara göre bu yöntem en az askeri darbeler kadar yıkıcıdır ve demokrasiler artık generallerin değil, seçilmiş liderlerin ellerinde ölmektedir (Levitsky & Ziblatt, 2018, s. 9). Guillermo O'Donnell ve Samuel Huntington da çalışmalarında "demokrasinin yavaş ölümüne" dikkat çekmekte ve yeni demokrasilerin cuntalar tarafından değil, demokratik yollarla iktidara gelen kişiler tarafından zayıflatıldığını vurgulamaktadır (Mete, 2022, s. 109).

Yascha Mounk da çalışmasında (Mounk, 2018) sosyal medyanın radikal fikirlere alan açması, kapitalist ekonominin istikrarsız bir gelecek sunması ve tek ya da baskın etnik kimliğe dayalı devlet fikrinin değişmesi nedeniyle popülizmin yükselişe geçtiğini ve liberal demokrasilerin "liberal olmayan demokrasiye" ya da "demokratik olmayan liberalizme" evrildiğini iddia etmektedir. Ona göre bu durum değişmediği sürece liberal demokrasiler ayakta kalamayacaktır.

Lust ve Waldner çalışmalarında (2018), bazıları yukarıda açıklanan açıklamaları siyasi eylemlilik, siyasi kültür, siyasi kurumlar, politik ekonomi, sosyal yapı ve siyasi konjonktür ve uluslararası aktörler olmak üzere altı başlık altında toplamıştır. Bu çalışmada da Macaristan ve Polonya demokrasileri siyasi kurumlar ve uluslararası faktörler çerçevesinde ele alınacaktır.

1.1.1. Siyasal Kurumlar Teorileri

Demokratik siyasal kurumlar, bireyin davranışlarını kısıtlayarak yöneten ve yönetilenlerin demokrasiye uygun davranmalarını sağlamayı amaçlayan organizasyonlar, otoriteler ve prosedürlerdir. Lust ve Waldner'e göre demokratik siyasal kurumlar demokrasiler içinde üç önemli etkiye sahiptir. Bunlarda ilki, demokratik siyasal kurumlar sayesinde dikey hesap verilebilirliğin ve temsil edilebilirlik düzeyi korunmasıdır. Bu sayede hükümetler vatandaşlarına karşı duyarlı iken; vatandaşlar da hükümetlerini meşru bir otorite kaynağı olarak kabul edip anti demokratik hareketleri desteklemekten uzak duracaklardır. İkincisi, demokratik siyasal kurumların yatay hesap verilebilirliği koruması, böylece kurumlar sayesinde hükümet üyelerinin demokratik siyaset içinde hareket etmelerinin sağlanmasıdır. Üçüncüsü ise demokratik siyasal kurumların siyasi krizlerden kaçınarak hükümetin performansını yükseltmeleridir. Dolayısıyla demokratik siyasal kurumların yapısını bozan rejimlerde demokratik değerlerin aşınması daha olasıdır (Lust & Waldner, 2018, s. 99). Nitekim günümüzde liberal demokratik rejimlerin zayıflaması ile arasında güçlü bağlar olduğu kabul edilen popülist iktidarların yaklaşık %50'sinin kontrol ve denge mekanizması oluşturan kurumların yapısını değiştirdiği görülmektedir (Kyle & Mounk, 2018, s. 18).

Anti demokratik siyasal partilerin iktidara gelmelerinin ardından demokratik siyasal kurumlardan kaynaklanan ve yürütmeyi sınırlandıran kurumlara direndiği görülmektedir. Bu durum liberal demokratik düzenin zayıflamasında önemli bir role sahiptir. Nitekim popülist iktidarların zaman içinde yetkilerini kullanarak söz konusu kurumları zayıflatmış, hukukun üstünlüğü başta olmak üzere demokrasinin temel ilkelerini hiçe saydığı ve fren ve denge

mekanizmalarını zayıflattığı görülmektedir. Bu süreçte genel olarak iktidarların hamleleri hafife alınmakta, süreç ve hedefler toplum tarafından anlaşılammamaktadır. Kurumlar üzerindeki değişikliklerin halk egemenliğinin tam olarak yerine getirilmesi için yapıldığı yönünde bir dil kullanılmakta, bu nedenle reformlara muhalif olan kişiler düşman olarak işaret edilmektedir. Bu nedenle başlangıçta söz konusu değişikliklerin liberal demokratik değerleri zayıflatabileceği öngörülememektedir. Kurumların yürütme üzerindeki kontrol etkisini zayıflatarak ya da ortadan kaldırarak devlet kaynakları üzerindeki kontrol artırılmakta, reformlar halkın iradesini tesis etmek ve yolsuzluğu ortadan kaldırmak gibi popülist söylemlerle medya ve sivil toplum üzerindeki baskı artırılmakta ve muhalefet partileri etkisizleştirilmektedir (Scheppel, 2018, s. 547).

1.1.2. Uluslararası Faktörler Teorileri

Demokratik gerilemenin nedenlerini açıklayan teoriler içinde uluslararası faktörleri ön plana çıkaran teorileri diğerlerinden ayıran en önemli özellik, demokrasinin seyrini dış politikada yaşanan gelişmeler ile açıklamalarıdır. Ekonomik, siyasi ve askeri araçlara dayanan uluslararası müdahalelerin ülkelerde siyasi liderlerin tercihlerini değiştirebileceği gibi kültürel, ekonomik ve kurumsal değişimi de hızlandırabileceği düşünülmektedir. Örneğin, İkinci Dünya Savaşından sonra 1952'ye kadar Amerikan işgali altındaki Japonya'da yaşanan anayasa değişiklikleri, istikrar ve büyümeyi teşvik eden kısa vadeli ekonomi politikaları, toprak reformu gibi Japon ekonomisini yeniden yapılandıran politikalar ve topluma liberal değerleri aşlamaya çalışan eğitim reformları, demokratikleşmeye yönelik uluslararası faktörlere örnek olarak sunulmaktadır (Lust & Waldner, 2018, s. 99).

Levitsky ve Way, liberal Batı ile rekabetçi-otoriter rejimler arasındaki ilişkide liberal Batı'nın otoriter rejimlerin demokratikleşmesine katkı sunmasına yarayacak araçlara dikkat çekmektedir. Onlara göre Batı'nın otokrat rejimlerle kurduğu sosyal, ekonomik ve siyasi bağlantının uluslararası alanda otokrat rejimleri zayıflatma ve demokratik güçleri güçlendirme potansiyeli vardır. Bu çerçevede bağlantının güçlü olduğu durumlarda otokrat rejim aleyhinde dış baskı güçlü, bağlantının zayıf olduğu durumlarda zayıftır (Levitsky & Way, 2006, s. 387). Gleditsch ve Ward ise demokratik ülkelerin coğrafi konumlarından hareketle demokratikleşmeyi ele alarak başarılı bir demokrasiyle yönetilen ülkelerin, komşu ülkelerin vatandaşlarını etkileyerek kendilerini demokrasi yanlısı yapabileceğini iddia etmektedirler. Bununla birlikte AB gibi liberal demokratik değerlerin hâkim olduğu uluslararası örgütlere üyelik sürecinin de ülkelerin demokratikleşmesine katkı sunabileceğini vurgulamaktadırlar (Gleditsch & Ward, 2006, s. 917-929). Nitekim AB'ye üye olmak isteyen ülkelerin karşılaması beklenen Kopenhag Kriterleri aynı zamanda insan haklarının korunması, hukukun üstünlüğünün tesisi ve azınlık haklarına saygı gösterilmesi gibi demokratik değerleri ortaya koyarak bir nevi demokratikleşme rehberi olarak görülmektedir (Marktler, 2006, s. 344-345).

2. Demokrasinin Ölçülmesi: Demokrasi Endeksleri

Demokrasinin tanımında kullanılan insan hakları, hukukun üstünlüğü, siyasi katılım ve çoğulculuk gibi kavramların ölçülebilir olmaması demokrasiye ilişkin tartışmaları güçleştirmiştir. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında otokratik rejimleri demokratik rejimlerden ayıran özellikler silikleştiği için demokratik rejimlerin tespiti daha da güçleşmiştir (Bermero, 2016, s. 6). Bu durum ülkelerin demokratik durumlarının sayısal verilerle analiz edilebileceği yöntemleri gerektirmiş, bu çerçevede demokrasi endeksleri popülerlik kazanmıştır.

Günümüzde araştırmacılar tarafından kullanılan demokrasi endekslerinden biri The V-Dem Institute (Varieties of Democracy) tarafından yayımlanmaktadır. 2014 yılında Steffan I. Lindberg tarafından kurulan Enstitü demokrasiyi tanımlayan ayrıntılı veri setleri üzerinden düzenli olarak yıllık demokrasi raporu (Lindberg, Coppedge, & Teorell, 2014) yayımlamaktadır.

The Economist Intelligence Unit (EIU) Demokrasi Endeksi ise 2010 yılından itibaren düzenli şekilde yayımlanmakta olup medeni ve siyasi özgürlüklere dayalı ölçüm yapmaktadır. Endekste siyasi haklar seçim süreci, çoğulculuk, hükümetin işleyişi, siyasi katılım ve siyasi kültür olmak üzere beş kategoriye sahiptir. Kişisel özgürlükler ise tek bir grup olarak değerlendirilmektedir. (The Economist, 2023) EIU Demokrasi Endeksi'nde V-Dem Endeksi'nden farklı olarak Eurobarometer gibi anketler kullanılmaktadır. EIU Democracy Endeksi'nde değerlendirmeler 1'den 10'a kadar olup en yüksek derecelendirme 10'dur.

Tablo 1. EIU Democracy Index'te Rejim Türleri ve Puanları

Rejim Türü	Puan
Tam Demokrasi	8.01-10.00
Kusurlu Demokrasi	6.01-8.00
Hibrit Rejimler	4.01-6.00
Otoriter Rejimler	0.00-4.00

Kaynak: (The Economist, 2023, s. 3-5)

2.1. V-Dem ve EIU Endekslerinde Macaristan ve Polonya

Çalışma kapsamında ilk olarak Macaristan ve Polonya demokrasilerinin gerileme içinde olup olmadıkları sorusu cevaplandırılmaya çalışılmıştır. Bunun için iki ülkenin yıllar içinde V-Dem ve EIU demokrasi endekslerindeki derecelendirmeleri incelenmektedir.

V-Dem Enstitüsünün “Democracy Report 2022” isimli raporunda Macaristan ve Polonya’ya ilişkin değerlendirmeleri incelendiğinde iki ülke de otokratlaşan ülkeler arasında gösterilmekte olup son 10 yılda iki ülkenin de demokratik niteliklerinin iki kattan fazla azaldığı vurgulanmaktadır. İki ülkede de çoğulculuk karşıtı iktidar partilerinin demokrasiye bağlılıktan yoksun olduğu, muhalifleri düşmanlaştırarak siyasi şiddeti teşvik ettikleri ve otokratik gündemleri için yürütme gücünü kullandıkları belirtilmektedir. Bu çerçevede iktidar partilerinin sivil toplum, medya ve yargı üzerinde denetimlerini artırdıklarının altı çizilmektedir (V-Dem Institute, 2022, s. 7,19,23).

V-Dem Enstitüsünün kullandığı endeksler çerçevesinde Macaristan ve Polonya’nın demokratik durumuna ilişkin değerler aşağıdaki tablolarda verilmiş olup söz konusu değerlerin gerileme içinde olduğu görülmektedir.²

Tablo 2. Macaristan 2017-2022 Yılları Arasındaki Demokratik Durumuna İlişkin Değerler

Endeksler ³	2017	2018	2019	2020	2021	2022
LDI Index	0,553	0,522	0,441	0,402	0,37	0,36
EDI Index	0,677	0,630	0,536	0,485	0,47	0,46
LCI Index	0,804	0,822	0,786	0,776	0,74	0,73
ECI Index	0,843	0,830	0,681	0,7	0,66	0,66
PCI Index	0,520	0,643	0,594	0,588	0,62	0,59
DCI Index	0,483	0,532	0,521	0,502	0,44	0,38

Kaynak: Değerler, V-Dem Enstitüsünün Yıllık Raporlarından Derlenmiştir.

Tablo 3. Polonya’nın 2017-2022 Yılları Arasındaki Demokratik Durumuna İlişkin Değerler

Endeksler	2017	2018	2019	2020	2021	2022
LDI Index	0,574	0,596	0,548	0,5	0,49	0,41
EDI Index	0,707	0,731	0,708	0,692	0,63	0,59
LCI Index	0,797	0,803	0,754	0,693	0,73	0,66
ECI Index	0,860	0,860	0,859	0,896	0,84	0,83
PCI Index	0,553	0,630	0,596	0,648	0,61	0,56
DCI Index	0,631	0,575	0,629	0,542	0,51	0,5

Kaynak: Değerler, V-Dem Enstitüsünün yıllık raporlarından derlenmiştir.

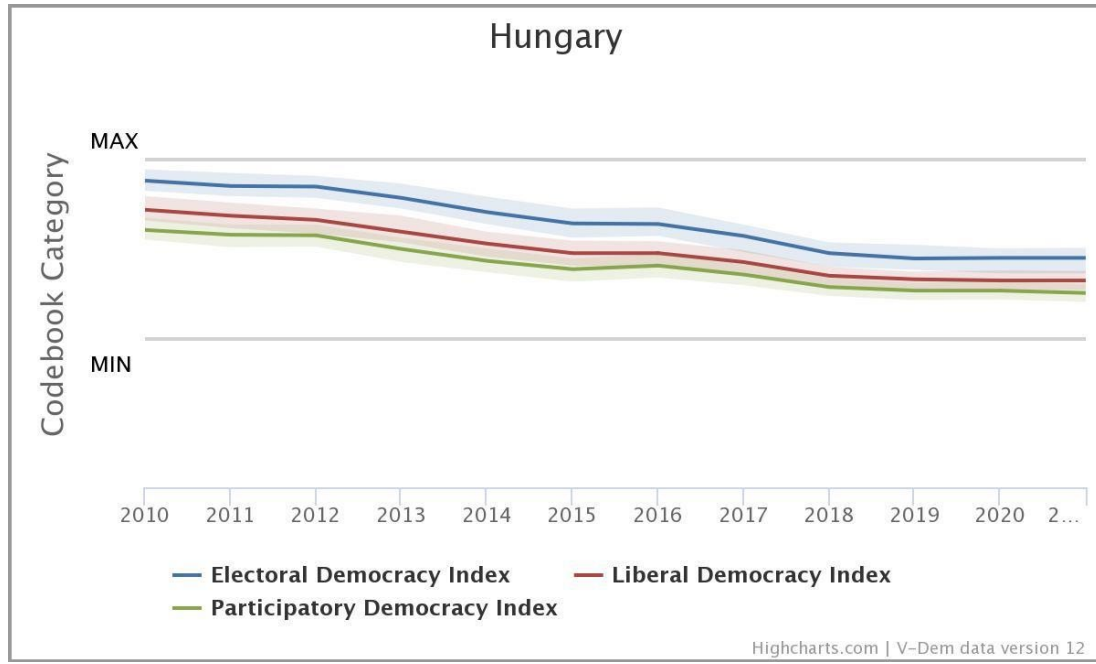
V-Dem Enstitüsünün demokrasi endeksleri, Macaristan ve Polonya demokrasilerinin 2017 yılından itibaren gerileme içinde olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Enstitü’nün ülke grafikleri Macaristan’da sürecin 2010 yılına kadar uzandığını, Polonya da ise 2015 yılında başladığını ortaya koymaktadır.

² Tablolarda bir önceki yıla göre düşüş gösteren değerler kırmızıyla gösterilmiştir.

³ Liberal Democracy Index (LDI), demokrasinin hem liberal hem de seçime dayalı yönlerine, Electoral Democracy Index (EDI), seçimlerin ifade ve örgütlenme özgürlüklerinin kullanılarak serbest ve adil bir şekilde yapılmasına, The Liberal Component Index (LCI) kanun önünde eşitlik, temel hak ve özgürlüklerin korunması ve yürütme üzerinde yasama ve yargı erklerinin kontrolüne, The Egalitarian Component Index (ECI) tüm toplumsal grupların siyasete eşit ve aktif katılımına, The Participatory Component Index (PCI) sivil toplum kuruluşları, doğrudan demokrasi mekanizmaları, yerel ve bölgesel katılım araçları gibi bileşenler üzerinden siyasi süreçlere katılma, The Deliberative Component Index (DCI) ise politikada karar alma süreçlerinin demokrasinin müzakereci prensiplerine ne derece uygun olduğuna ilişkindir. Bkz.: (V-Dem Institute, 2022)

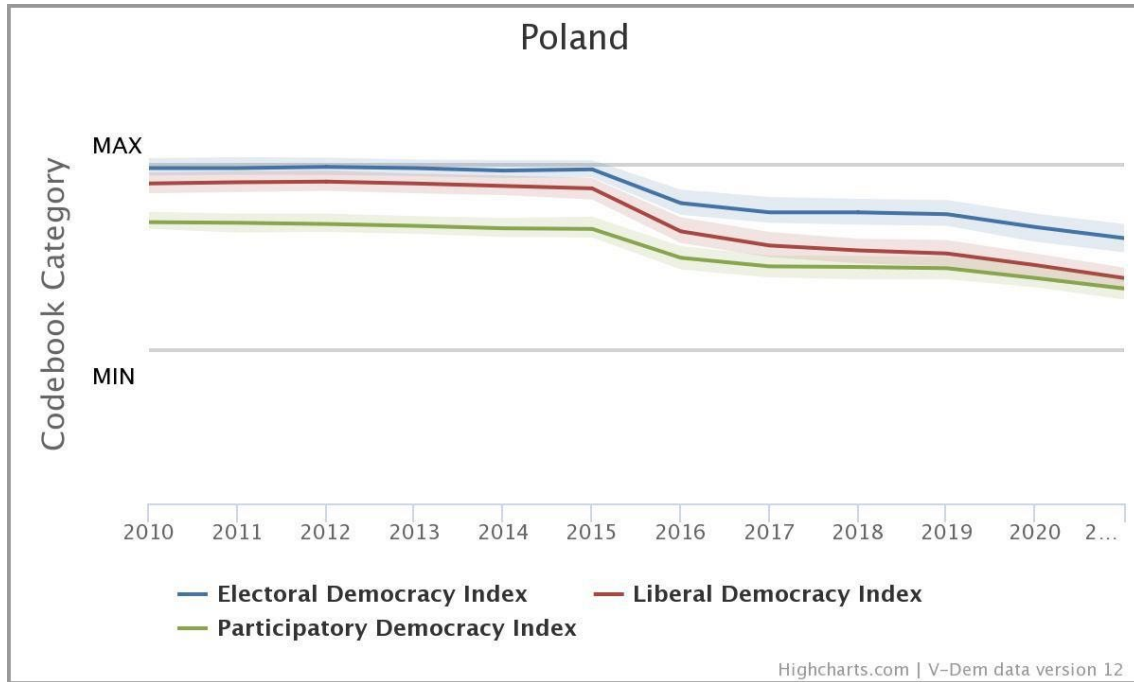

Şekil 1. V-Dem Enstitüsünün Göstergelerine Göre Macaristan Demokrasinin Son Yıllarda Durumu

Kaynak: V-Dem Country Graph (V-Dem Institute, 2023)

Şekil 2. V-Dem Enstitüsünün Göstergelerine Göre Polonya Demokrasinin Son Yıllarda Durumu

Kaynak: V-Dem Country Graph. (V-Dem Institute, 2023)

EIU'nun Democracy Index'i incelendiğinde Macaristan ve Polonya'nın V-Dem Enstitüsünün verilerini doğruladığı, Macaristan'da liberal demokrasinin 2000'li yılların ilk on yılından, Polonya'nın ise 2015 yılından itibaren, 2020 yılı dışında, gerileme sürecinde olduğu aşağıdaki tablodan anlaşılmaktadır.

Tablo 4. EIU'nun Democracy Index'ine Göre Macaristan ve Polonya'nın Demokratik Göstergeleri.

Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Macaristan	7.21	7.04	6.96	6.96	6.90	6.84	6.72	6.64	6.63	6.63	6.56	6.50
Polonya	7.05	7.12	7.12	7.12	7.47	7.09	6.83	6.67	6.67	6.62	6.85	6.80

Kaynak: (The Economist, 2023)

V-Dem Enstitüsü'nün ve EIU'nun demokrasi endeksleri, AB üyesi olan Polonya ve Macaristan demokrasilerinin gerileme içinde olduğu ortaya koymaktadır. Bu çalışmada bu durum daha önce teorik altyapısı özetlenen siyasi kurumlar ve uluslararası faktörler çerçevesinde ele alınmaktadır.

3. Macaristan ve Polonya'da Liberal Demokrasinin Gerileme İçinde Olmasının Nedenleri

V-Dem ve EIU'nun demokrasi endeksleri Macaristan'ı 2010, Polonya'yı ise 2015 yılından itibaren demokratik gerileme içinde görmektedir. Macaristan'da 2010 yılından beri ülkenin en büyük iki partisinden biri olan ve başkanlığını Viktor Orban'ın yaptığı Fidesz – Magyar Polgári Szövetség (Fidesz – Macar Yurttaş Birliği) iktidardadır. Kökenleri öğrenci hareketlerine dayanan ve Macar sağının temsilcisi olarak görülen Fidesz Partisi post-komünist dönemin ekonomik başarısızlıklarına yönelttiği eleştiriler üzerine yükselmiş ve otoriter popülizmin bir örneği haline gelmiştir. (Akin, 2019, s. 34). Viktor Orban liderliğindeki Fidesz 2010 yılında yapılan parlamento seçimlerinde tek başına anayasayı değiştirebilecek çoğunluğu elde edince Anayasa'yı on kez değiştirmiş ve "liberal demokrasiden sapmanın tipik bir örneği" haline gelmiştir (Paçacı, 2021, s. 245). Yapılan anayasal ve yasal düzenlemelerle yürütmenin üzerindeki kontrol mekanizmalarını zayıflatılmış, sivil toplum ve medya baskı ve denetim altına alınmıştır. Scheppele'e göre bu değişiklikler Macaristan'da siyasi otoriteyi radikal bir biçimde merkezileştirmiş ve adeta anayasal bir darbeye yol açmıştır (Scheppele, 2014). Umut Korkut ise yeni Macar Anayasası'nı ve diğer yasal düzenlemeleri otoriterleşmiş bir iktidarın toplum mühendisliğine girişimi olarak tanımlamaktadır (Korkut, 2012, s. 182-189).

Polonya'da 2001 yılında kurulan muhafazakâr ve milliyetçi PiS-Prawo i Sprawiedliwość (Hukuk ve Adalet Partisi) göçmen karşıtlığı ve yabancı düşmanlığı üzerine kurduğu seçim kampanyası sonucunda 2015 yılında ülke genelindeki oyların %37,5'ini alarak Mecliste mutlak çoğunluğu elde etmiştir. PiS hükümetleri, yıllar içinde yaptığı anayasal, yasal ve idari değişikliklerle ülkede liberal demokratik değerlerin erozyona uğramasına neden olmuştur (Paçacı, 2021, s. 246). Bu süreçte PiS, Fidesz'in Macaristan'daki uygulamalarını kendine örnek almıştır. Nitekim PiS'in kurucularından olan eski Başbakan Jaroslaw Kaczyński 2011 yılında Viktor Orban'ın kendileri için model olduğunu ifade etmiştir (Buckley & Foy, 2016).

3.1. Siyasi Kurumlar

Demokratik gerileme, daha önce bahsedildiği üzere, temel hak ve özgürlükleri kısıtlayan, şeffaflığı ve hesap verilebilirliği ortadan kaldıran, serbest ve adil seçim sisteminin bozulmasına yol açan değişiklikleri içinde barındıran süreç olarak tanımlanabilmektedir. Scheppele'ye göre ise iktidara gelen anti demokrat popülistler iktidarlarını korumak ve güçlerini artırmak için anayasa mahkemeleri gibi iktidarın kontrolünü sağlayan kurumların bağımsızlığını ve yetkilerini tehlikeye düşüren anayasal ve yasal değişiklikler yapmakta, söz konusu değişiklikler demokrasilerdeki gerilemenin ilk işaretini oluşturmaktadır (Scheppele, 2018, s. 563). Nitekim Macaristan ve Polonya'da da iktidara gelen hükümetler söz konusu değişikliklere gitmiştir.

Macaristan'da 11-24 Nisan 2010 tarihlerinde yapılan iki turlu seçimle iktidara gelen Fidesz- KDNP-Kereszténydemokrata Néppárt (Hristiyan Demokrat Parti) parlamentoda salt çoğunluğu elde ederek yürütmenin üzerindeki fren ve denge mekanizmalarını zayıflatacak ve yürütmenin gücünü artıracak yasal düzenlemelere girişmiştir. Bu kapsamda ilk olarak Anayasa Mahkemesi üyelerinin sayısı 11'den 15'e, görev süreleri ise 9'dan 12'ye çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra Anayasa Mahkemesi başkanını seçme yetkisi Mahkemenin kendisinden alınarak meclise verilmiştir. Mahkemeye ilişkin değişiklikler yalnız yapısıyla sınırlı kalmamış yetkileri de değiştirilmiştir. Bu kapsamda Mahkemenin hükümetin vergi ve kemer sıkma politikaları üzerindeki denetimi ile soyut norm denetimi üzerinde kısıtlamalara gidilmiştir. Öte yandan yargıda yargıçların emeklilik yaşı 70'ten 62'ye indirilerek çok sayıda yargıç emekli olmaya zorlanmıştır (European Commission, 2013). Emekli olanların yerini alacak yeni yargıçların seçilmesi için Ulusal Yargı Ofisi oluşturulmuştur. Ulusal Yargı Ofisinin yargıçların ve savcılarının görev yerlerinin belirlenmesi ve yargıçları davalara atayacak merci olarak tasarlanması yargı bağımsızlığının sona erdiği şeklinde yorumlara neden olmuştur (Amnesty International, 2020).

Anayasal değişikliklerin yanı sıra birtakım yasal düzenlemelere de gidilmiştir. Bu çerçevede seçim yasası değiştirilerek Seçim Komisyonu iktidar partisinin güdümüne girmiş ve Fidesz'in kazanabileceği bölgelerde yeni seçim bölgeleri oluşturulmuştur (Eralp, 2012). Öte yandan yapılan yasal değişikliklerle Ombudsmanlık, Sayıştay ve Merkez Bankası gibi bağımsız kurumlara müdahale edilerek iktidar üzerindeki kontrolleri zayıflatılmıştır.

Bunun yanı sıra yapılan değişikliklerin kalıcı hale getirilmesi için, hükümetin kararına bırakılması gereken pek çok politika anayasada düzenlenmiş, böylece Fidesz'in iktidardan düşmesi durumunda dahi Fidesz politikalarının yürürlükte kalması ve Fidesz'in politikalarının devam etmesi amaçlanmıştır (Bogaards, 2018, s. 8-9).

Orban liderliğindeki Macaristan'da yapılan anayasal ve yasal değişiklikler temel hak ve özgürlükleri de sınırlandırmıştır. 2014 yılına kadar yaklaşık 800 kadar yeni yasayı yürürlüğe koyan Orban yönetimi, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi görevini yürüten Ombudsmanlığı sembolik hale getirmiş, ülkedeki yüksek öğretim kurumlarının işleyişine müdahale etmiştir (Soyaltın Colella, 2019, s. 73). Son olarak 2018 yılında yapılan bir dizi yasa değişikliğiyle AB'nin göç politikası reddedilerek sığınmacılara yönelik önlemler alınmış, bu kapsamda yabancıların Macaristan'a yerleştirilmesi yasaklanmıştır. Ayrıca çocuklar da dahil olmak üzere, iltica başvurusu süresince sığınmacıların sınırda oluşturulan kamplarda tutulması zorunlu kılınmış, ülke genelinde yakalanan sığınmacıların sınır dışı edilmesi uygulaması başlatılmıştır (BBC News Türkçe, 2018). Orban yönetimi kullandığı milliyetçi popülist söylem ile özellikle Suriye'den gelen Müslüman mültecileri istilacı olarak görmekte ve Müslüman toplulukları Hristiyan topraklarında istememektedir (Akın, 2019).

Macaristan demokrasisinde liberal değerlerin gerileme sürecini oluşturan önemli bileşenlerden bir diğeri hükümetin medya üzerindeki denetimini artırmasıdır. Fidesz hükümeti 2011 yılında çıkardığı Basın Yasası ile üyeleri hükümet tarafından atanan ve yazılı ve görsel basın üzerinde yaptırım yetkisine sahip bir medya kurulu oluşturarak medya üzerinde denetim kurmuş, muhalif radyo ve televizyon kanalları ile gazetelerin kapatılmasını sağlamıştır (Bogaards, 2018, s. 7) (Soyaltın Colella, 2019, s. 72).

Polonya'da PiS'in iktidara gelişinin ardından giriştiği düzenlemeler incelendiğinde Macaristan'da Fidesz'in yaptığı anayasal ve yasal düzenlemelere benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. PiS, Fidesz'in yaptığı gibi ilk olarak Anayasa Mahkemesi "reformunu" gündemine almış, bu kapsamda 2015 seçimlerinden sonra bazı Mahkeme üyelerinin atamasını iptal ederek yerlerine kendisine yakın yargıçlar atanmasını sağlamıştır. Ayrıca Mahkeme yargıçlarının emeklilik yaşını düşüren yasa ile yargıçların büyük bir kısmı emekliliğe sevk edilmiştir (Soyaltın Colella, 2019, s. 73). Bunun yanı sıra, yargıçların atamalarından ve görevde yükselmelerinden sorumlu Polonya Ulusal Yargı Konseyinde reform yapılması için Adalet Bakanı görevlendirilmiştir. Böylece yargı organlarında yapılacak reform iktidarın inisiyatifine bırakılmıştır. Nitekim ilk olarak görevdeki yüksek mahkeme yargıçlarının emekli edilerek yerine yeni yargıçların atanmasını öngören bir kanun tasarısı mecliste PiS'in oylarıyla kabul edilmiştir (Matczak, 2018, s. 3-4). Daha sonra 14 Şubat 2020'de yürürlüğe giren kanunlarla yargıçların belirli yasal sorunları AB Adalet Divanına havale etmesini engelleyen tedbirler alınmış, yargıçların bağımsızlığını tehlikeye sokan normlar kabul edilmiş ve Anayasa Mahkemesi Disiplin Dairesi kurulmuştur (Ocak, 2021).

PiS, Fidesz gibi Anayasa Mahkemesinin yürütme üzerindeki denetimini zayıflattıktan sonra medya üzerindeki kontrolünü artıran düzenlemeler yapmıştır. Polonya toplumunu düzeltmek ve ülkenin ulusal çıkarlarını korumak gerekçeleriyle Basın Kanunu'nda yapılan değişikliklerle radyo ve televizyon kurumunun özerkliği kaldırılmış ve hükümete kamuya ait televizyon ve radyoların müdürlerini atama yetkisi verilmiştir. (Foy, 2015). Değişiklikler bununla da sınırlı kalmamış, demokrasilerin en önemli parçalarından biri olan toplantı ve gösteri yürüyüşünü kısıtlayan bir yasa 2016 yılında yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kısıtlamayla toplumsal güvenliğin sağlanacağını iddia edilmiştir (Davies, 2016).

Polonya ve Macaristan'da yaşananlar göstermektedir ki, parlamentoda çoğunluğu ele geçiren anti demokratlar, yaptıkları kurumsal değişimler ile fren ve denge mekanizmalarını zayıflatarak yürütmenin gücünü artırmaktadır. Bu doğrultuda Fidesz ve PiS iktidara geldikten sonra benzer reaksiyonlar göstererek süreç içinde yargının bağımsızlığını ve kuvvetler ayrılığını zayıflatan kurumsal değişiklikler yapmış ve böylece bu ülkelerdeki liberal demokratik düzen zayıflamıştır. İktidarın güçlendirilmesi adına yapılan değişikliklerde toplumsal rızaya zemin oluşturmak için medya üzerinde iktidarın baskısını artıracak kurumsal altyapı oluşturulmuştur.

3.2. Uluslararası Faktörler

Macaristan ve Polonya'nın uluslararası siyasetlerindeki baş aktör AB'dir. Bu nedenle iki ülkenin de AB ile ilişkileri çerçevesinde değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Macaristan'ın 2010 yılından, Polonya'nın ise PiS'in iktidara geldiği 2015 yılından itibaren Avrupa Birliği ilişkilerinde gerileme görülmektedir.

Macaristan'ın AB ile yaşadığı sorunlar, detayları daha önce ifade edilen 2011 yılındaki anayasa değişikliklerine dayanmaktadır. İkili ilişkilerdeki ilk gerilim 2011 yılında yapılan ve yürütme erkinin gücünü artıran anayasa değişikliği ile başlamıştır. 2012 yılında Macaristan Merkez Bankasının ve Anayasa Mahkemesinin bağımsızlığına gölge düşüren anayasal değişiklikler üzerine Avrupa Komisyonu, Macaristan'a karşı üç farklı ihlal prosedürü başlatmıştır. Komisyonun prosedürlere ilişkin resmi tebligatının ardından Macar Parlamentosu, Merkez Bankasına ve yargıçların bağımsızlığına ilişkin düzenlemeleri Komisyonun önerisi doğrultusunda değiştirmiştir (European Commission, 2012). Kişisel verilerin korunmasından sorumlu Ombudsman Andreas Jori'nin görevden alınmasına ilişkin olan üçüncü ihlal prosedürü ise AB Adalet Divanına götürülmüştür. Divan, Orban hükümetinin

Ombudsman'ı görev süresi dolmadan görevden aldığı için AB yasalarını çiğnediğine hükmetmiştir (Emmott, 2014).

İkili ilişkilerde gerilimi artıran bir diğer konu Macar hükümetinin sığınmacılara yönelik tutumudur. Avrupa'ya yönelik göçün zirve yaptığı 2015 yılında Macaristan sınırlarını sığınmacılara kapatmış, Orban sığınmacıları “müslüman işgalciler” olarak tanımlamıştır (Halhallı, 2022, s. 50). Ayrıca 2018 yılında sığınmacılara yönelik önlemler içeren ve AB'nin sığınmacı politikasından ayrılan bir dizi yasa tasarısı Macar Parlamentosu tarafından kabul edilmiştir. “Soros'u Durdur” yasaları olarak adlandırılan yasalara göre; sığınmacının güvenli olduğu düşünülen üçüncü bir ülke üzerinden Macaristan'a gelmesi halinde sığınma başvurusunun kabul edilmemesi, insani yardım da dahil olmak üzere, göçmenlere yardım etmek, göçü desteklemek ve teşvik etmek suç kabul edilmiş ve suçluların bir yıla kadar hapisle cezalandırılması öngörülmüştür (Mischke, 2018). Ayrıca çocuklar da dahil olmak üzere, iltica başvurusu süresince sığınmacıların sınırda oluşturulan kamplarda tutulması zorunlu kılınmıştır (BBC News Türkçe, 2017). Buna ek olarak yasalar kapsamında yabancıların Macaristan'a yerleştirilemeyeceği ilan edilmiştir (BBC News, 2018).

Macaristan'ın sığınmacılara yönelik uygulamaları AB içinde tepki çekmiştir. Konu bireysel başvurular üzerinden AB Adalet Divanına taşınmıştır. Divan, Macaristan'ın sığınmacıları Sırbistan sınırına inşa ettiği kampta en fazla 4 hafta tutabileceğini, daha sonra ise ülkeye alması gerektiği yönünde karar verse de Macar hükümeti kararın kendilerince kabul edilmeyeceğini ve uygulamanın devam edeceğini duyurmuştur (Euronews Türkçe, 2020). Bunun üzerine Divan 2021 tarihinde aldığı bir başka kararda, başta sığınmacının güvenli olduğu düşünülen üçüncü bir ülke üzerinden Macaristan'a gelmesi halinde sığınma başvurularını kabul edilemez sayan Kanun olmak üzere, Macar Parlamentosunda sığınmacılara karşı önlem olarak kabul edilen kanunların AB kanunlarına aykırı olduğuna karar vermiştir (Euronews Türkçe, 2021).

Macaristan'da liberal demokratik değerlerin zayıfladığına yönelik argümanların temellendirildiği konulardan bir diğeri hükümetin LGBTI bireylere yönelik ayrımcı uygulamalarıdır. Bu kapsamda Macar Parlamentosunda kabul edilen kanunlarla ilk olarak doğum kayıtlarında cinsiyet ve buna bağlı olarak isim değişikliğine gidilmesi ve eşcinsel çiftlerin evlat edinmesi (Euronews Türkçe, 2020), daha sonra ise 18 yaş altındaki kişilere eşcinselliği çağrıştıracak içeriklerin gösterimi yasaklanmıştır (Euronews Türkçe, 2021). Söz konusu kanunlar AB'nin ve bazı üye ülkelerin tepkisini çekmiştir. AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, kanunun “AB'nin temel değerlerine aykırı” olduğu vurgularken, kanunlar Avrupa Konseyi ve 13 AB üyesi ülke tarafından kınanmıştır. Ayrıca, AB Komisyonu LGBTI bireylerin haklarını ihlal ederek AB kanunlarını ihlal ettiği gerekçesiyle Macaristan'ı AB Adalet Divanına şikâyet etmiştir (Bianet, 2022).

Orban, ikili ilişkilerin bozulmasını AB'nin Macaristan'ın egemenliğine müdahale etmesine bağlamaktadır. Bu çerçevede Avrupa Parlamentosunun anayasal ve yasal düzenlemelere yönelik tepkisini Macaristan'ın iç işlerine müdahale etmek anlamına geldiğinin altını çizerek bu durumla “savaşmaya hazır olduğunu” ifade etmiştir (Schult, 2011). Orban'a göre AB ulus devletlerden oluşan bir yapı olmanın ötesine geçerek tek bir federe devlet gibi davranmaktadır (Euronews Türkçe, 2020). AB ise Macar hükümetinin temel hak ve özgürlükleri kısıtladığını, medyaya, sivil topluma ve muhalefete baskı uyguladığını ve hukuk devleti ilkelerine uygun hareket etmediğini iddia etmektedir. Bu iddialar çerçevesinde, AB tarihinde bir ilk yaşanmış ve ilk defa bir ülkeye karşı cezai işlem süreci başlatılmıştır (BBC News Türkçe, 2022).

Polonya'nın 2015 yılından itibaren ülke için en büyük uluslararası faktörlerden biri olan AB ile ilişkileri incelendiğinde, Macaristan ile benzer şekilde ciddi gerilimler göze çarpmaktadır. İkili ilişkilerde gerilime neden olan konu başlıkları incelendiğinde Macaristan'da olduğu gibi yargı bağımsızlığı, sığınmacılar ve LGBTI bireyler gibi dezavantajlı gruplara yönelik ayrımcılık uygulamalar ön plana çıkmaktadır. Söz konusu konu başlıkları etrafında PiS hükümeti ulusal egemenlik gerekçesiyle AB normlarına ve kararlarına karşı gelmektedir. Hükümete göre AB'nin bu tür iç meselelerde ulus devletlerin kararlarına müdahale etme yetkisi bulunmamaktadır (Euractiv, 2019).

AB ile Polonya'nın ikili ilişkilerinde gerilime neden olan konular, AB ve Macaristan ikili ilişkilerinde olduğu gibi egemenlik yetkisine çevresinde gelişmektedir. Muhafazakâr PiS hükümeti iktidara geldiği 2015 yılından itibaren demokrasinin işleyişi ve temel hak ve özgürlükler konusunda AB normlarına uymayan yasal değişiklikler yapmak istemekte ve bu konuya ilişkin AB müdahalesini kabul etmemektedir. Örneğin, AB, başta Anayasa Mahkemesi olmak üzere, yargıda yapılan değişikliklerin demokratik ilkelere uymadığı gerekçesiyle geri alınmasını talep etmiş ve hukukun üstünlüğünün tesisi için birtakım önerilerde bulunmuştur (European Commission, 2017). Ancak PiS hükümeti Komisyonun önerilerinin yasal dayanağı olmadığını ve siyasi amaç taşıdığını iddia ederek reddetmiş ve reformların devam edeceğini bildirmiştir (Euractiv, 2019).

Söz konusu gerilim Polonya Anayasa Mahkemesinin 7 Ekim 2021 tarihli kararıyla daha da tırmanmış durumdadır. Mahkeme, AB hukukunun ulusal hukuk karşısındaki önceliğini reddederek AB hukukunun bazı maddelerinin (üye devletleri AB hukuku kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmek için ‘uygun önlemleri’ almaya bağlayan hüküm de dahil olmak üzere) Polonya Anayasası ile uyumlu olmadığını hükmetmiştir. Karar üzerine Polonya

hükümeti AB kurumlarının yetkilerini keyfi olarak genişletilemeyeceğini vurgulayarak Mahkemenin kararını desteklerken Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen ise kararın “Avrupa hukuk düzeni birliğine doğrudan bir meydan okuma” olduğunu bildirmiştir. Kararın ardından AB Adalet Divanı yargı reformları nedeniyle Polonya'nın günlük 1 milyon Euro para cezası ödemesine hükmetmiştir (BBC News Türkçe, 2021). Bunun yanı sıra, Hukukun Üstünlüğü Şartlılık Tüzüğüne dayalı AB fonlarının askıya alınmasını gibi mali yaptırımların yanı sıra Polonya'nın AB'de ayrılması dahi tartışılır olmuştur (Ocak, 2021).

Macaristan ve Polonya'nın AB ile ikili ilişkilerinin bozulmaya başladığı tarihler aynı zamanda demokrasi endekslerine göre iki ülkedeki liberal demokratik değerlerin gerilemeye başladığı tarihler olarak dikkat çekmektedir. AB'nin birlik olarak hukukun üstünlüğü, temel hak ve özgürlükler, kuvvetler ayrılığı ve katılımcı demokrasi gibi liberal demokratik değerleri benimsediği düşünüldüğünde, AB ile ikili ilişkilerinin bozulması iki ülkenin söz konusu değerlerden uzaklaşması konusunda katalizör etkisi yaratmış görünmektedir.

Sonuç

Günümüzde demokratik gerileme bir olgu olarak kabul edilmekte ve demokrasiye ilişkin yapılan tanımlar çerçevesinde temel hak ve özgürlükler, hukukun üstünlüğü, vatandaşların katılımı gibi değerlerde meydana gelen olumsuz değişiklikler üzerinden tanımlanmaktadır. Söz konusu değişiklikler demokrasi endeksleri ile ampirik hale getirilerek ölçülmekte ve ülkelerin demokratik konumları tespit edilmektedir. Nitekim yapılan çalışmalar demokrasinin küresel ölçekte gerileme içinde olduğunu ve dünya nüfusunun yaklaşık %40'ının özgür olmayan ülkelerde yaşadığını ortaya koymaktadır.

Demokrasinin küresel olarak gerileme içinde olması, bu durumun nedenlerini gündeme getirmiştir. Lust ve Waldner, bu konuda geliştirilen birçok teorik yaklaşımı altı farklı başlık altında kategorileştirmiş olup bunlardan ikisi siyasi kurumlar ve uluslararası faktörlerdir. Siyasi kurumlar teorileri anti demokratik hükümetlerin yürütme üzerindeki fren ve denge mekanizması olan kurumları zayıflatılarak liberal demokrasiye zarar verdiğini öne çıkarmaktadır. Uluslararası faktörler teorileri ise ülkelerin demokratikleşme sürecinde uluslararası aktörleri öne çıkararak, uluslararası aktörler ile ilişkilerin demokratikleşmeyi olumlu ya da olumsuz etkileyebileceğini vurgulamaktadır.

Bu kapsamda Macaristan ve Polonya örneklemi üzerinde ilk olarak demokratik gerileme içinde olup olmadıkları sorusuna cevap aranmıştır. V-Dem ve EIU endeksleri bağlamında yapılan incelemede söz konusu iki ülkenin de gerileme içinde olduğu görülmüş ve bu durum siyasi kurumlar ve uluslararası faktörler çerçevesinde ele alınmıştır.

İki ülkede de demokrasi endekslerinde geriye düştükleri yıllarda iktidardaki partiler, yürütme gücü üzerinde fren ve denge mekanizması olan kurum ve normlarda değişikliğe gitmiştir. Bu çerçevede başta anayasa mahkemeleri olmak üzere yargının bağımsızlığına müdahale edilmiş, temel hak ve özgürlükleri kısıtlayarak hesap verilebilirliğe gölge düşürülmüştür. Dolayısıyla kurumsal değişiklikler iki ülkede de liberal demokratik düzene zarar vermiş görünmektedir.

İki ülke uluslararası faktörler bağlamında ele alındığında ise AB ile ikili ilişkileri ön plana çıkmaktadır. İki ülkenin de AB ile ikili ilişkilerinin bozulması çalışmada kullanılan demokrasi endekslerinde geriye düşmeye başladıkları tarihler ile aynıdır. AB'nin liberal demokratik değerleri Birlik mevzuatında bağlayıcı normlar olarak kabul ettiği düşünüldüğünde, AB ile ikili ilişkilerinin bozulmasının iki ülkedeki liberal demokratik düzenin zayıflamasında hızlandırıcı bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:	Yazar, araştırmayı tek başına hazırladığını beyan etmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	Yazar, teşekkür beyanında bulunmamıştır.
Çatışma Beyanı:	Yazar, kendisi ve üçüncü taraflar açısından herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.
Etik Kurul Raporu Gerekliliği Beyanı:	Yazar, çalışma için Etik Kurul Raporu gerekliği bulunmadığını beyan etmiştir.
Sorumlu Editörler:	Prof. Dr. Hüseyin Özgür, Anadolu Üniversitesi Dr. Öğr. Üyesi Şahin Eray Kırdım, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Arş. Gör. Atahan Demirkol, Afyon Kocatepe Üniversitesi

Kaynakça/References

- Akın, A. Z. (2019). Neoliberalizm Etkisinde Sağ Popülizmin Yükselişi: ABD, Macaristan ve Fransa Örnekleri. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 5(1), ss. 27-39. DOI: 10.25272/j.2149-8539.2019.5.1.03
- Amnesty International (2020). Hungary: Fraudulent fear rules among judges. Amnesty International. <https://www.amnesty.eu/news/hungary-fraudulent-fear-rules-among-judges/>
- BBC News (2018). Hungary passes 'Stop Soros' law banning help for migrants. BBC News: <https://www.bbc.com/news/world-europe-44546030>
- BBC News Türkçe (2017). Macaristan çocuk mültecileri de sınır kamplarına yerleştirecek. BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39303917>
- BBC News Türkçe (2018, Haziran 20). Macaristan'da 'mülteci karşıtı önlemler' anayasaya girdi: Yardım edene ceza. BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44542375>
- BBC News Türkçe (2021). AB Adalet Divanı, Polonya'ya günlük 1 milyon Euro para cezası verdi. BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59059114>
- BBC News Türkçe (2022). AB, üye bir ülkeye ilk kez cezai işlem başlattı: Macaristan'a mali yardımlar kesilebilir. BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61251895>
- Bermero, N. (2016). On Democratic backsliding. *Journal of Democracy*, 27(1), ss. 5-19. doi:10.1353/jod.2016.0012.
- Bianet (2022). AB'den homofobik LGBTİ+ yasası nedeniyle Macaristan'a dava. Bianet: <https://bianet.org/kadin/lgbti/264617-ab-den-homofobik-lgbti-yasasi-nedeniyle-macaristan-a-dava>
- Bogaards, M. (2018). De-democratization in Hungary: Diffusely defective democracy. *Democratization*, 25(8), ss. 1-19. <https://doi.org/10.1080/13510347.2018.1485015>
- Buckley, N. & Foy, H. (2016). Poland's new government finds a model in Orban's Hungary. Financial Times. <https://www.ft.com/content/0a3c7d44-b48e-11e5-8358-9a82b43f6b2f> adresinden alındı.
- Bustikova, L., & Guasti, P. (2017). The illiberal turn or swerve in central Europe? *Politics and Governance*, ss.166-176. <https://doi.org/10.17645/pag.v5i4.1156>.
- Cianetti, L., Dawson, J., & Hanley, S. (2018). Rethinking “democratic backsliding” in Central and Eastern Europe – looking beyond Hungary and Poland. *East European Politics*, 34, ss. 243-256. DOI:10.1080/21599165.2018.1491401.
- Dahl, R. (1971). *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven and London: Yale University Press.
- Davies, C. (2016). Thousands protest against rightwing government in Poland. The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2016/dec/13/thousands-protest-in-poland-against-rightwing-government>
- Dinçkol, B. (2017). Atina Demokrasısından Roma Cumhuriyetine– “Demos”tan “Populus Romanus”a. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. 23(3), ss. 751-765.
- Dresden, J. R., & Howard, M. M. (2015). Authoritarian backsliding and the concentration of political power. *Democratization*, 23(7), ss. 1-25. <https://doi.org/10.1177/20578911221141090>
- Emmott, R. (2014). Hungary's Orban broke EU law by firing data chief, EU court rules. Reuters: <https://www.reuters.com/article/us-eu-hungary-idUSBREA370TX20140408>
- Eralp, N. A. (2011). *Macaristan'da AB Temel Değerlerinden Geriye Gidiş: AB Acz İçinde mi? Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*. https://www.tepav.org.tr/upload/files/1326123429-8.Macaristan__da__AB_Temel_Degerlerinden_Geriye_Gidis_AB_Acz_Icinde_mi.pdf.
- Euractiv (2019). Czech Republic, Hungary and Poland ‘breached EU law’ by refusing refugees. Euractiv: <https://www.euractiv.com/section/politics/news/czech-republic-hungary-and-poland-breached-eu-law-by-refusing-refugees/>
- Euronews Türkçe (2020). Macaristan Başbakanı Orban: Avrupa'da kurulmaya çalışılan imparatorluğun bir parçası olmayacağız. Euronews Türkçe: <https://tr.euronews.com/2020/05/08/macaristan-basbakan-orban-avrupa-da-kurulmaya-cal-s-lan-imparatorlugun-bir-parcas-olmayaca>

- Euronews Türkçe (2020). Macaristan, Avrupa Adalet Divanının sığınmacılar kararına uymayacak. Euronews Türkçe: <https://tr.euronews.com/2020/05/19/macaristan-avrupa-adalet-divan-n-n-s-g-nmac-lar-karar-na-uymayacak>
- Euronews Türkçe (2020). Macaristan'da sivil toplum örgütlerinin tepkisine rağmen cinsiyet değiştirmek yasaklandı. Euronews Türkçe. <https://tr.euronews.com/my-europe/2020/05/20/macaristan-da-sivil-toplum-orgutlerinin-tepkisine-ragmen-cinsiyet-degistirmek-yasakland>
- Euronews Türkçe (2021). Avrupa Adalet Divanı, iltica başvuruları konusunda Macaristan kanunlarını hatalı buldu. Euronews Türkçe. <https://tr.euronews.com/2021/11/16/avrupa-adalet-divan-iltica-basvurular-konusunda-macaristan-kanunlar-n-hatal-buldu>
- Euronews Türkçe (2021). Macaristan'da eşcinselliğin 'teşvik edilmesini' yasaklayan yasa teklifi kabul edildi. Euronews Türkçe. <https://tr.euronews.com/2021/06/15/macaristan-da-escinselligin-tesvik-edilmesini-yasaklayan-yasa-teklifi-kabul-edildi>
- European Commission (2012). Press Release: Commission closes infringement procedure on the independence of the Hungarian central bank. European Commission: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_12_803
- European Commission (2013). Press Release: European Commission closes infringement procedure on forced retirement of Hungarian judges. European Commission: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_13_1112
- European Commission (2017). Press Release: Rule of Law: European Commission acts to defend judicial independence in Poland. European Commission: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_17_5367
- Foy, H. (2015). Poland's new government cracks down on state media. Financial Times. <https://www.ft.com/content/729e39d0-ae31-11e5-993b-c425a3d2b65a>
- Freedom House (2020). Nations In Transit 2020.
- Freedom House (2021). Freedom In The World 2022: The Global Expansion of Authoritarian Rule.
- Freedom House (2023). Nations In Transit 2023.
- Gleditsch, K., & Ward, M. (2006). Diffusion and the international context of democratization. *International Organization*, 60(4), ss. 911-933. doi:10.1017/S0020818306060309
- Greskovits, B. (2015). The Hollowing and backsliding of democracy in East Central Europe. *Global Policy*, 6(1), ss. 28-37. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12225>
- Halhallı, B. (2022). Avrupa aşırı sağ ve büyük ikame teorisi. *EuroPolitika*, 16, ss. 43-52.
- Herman, L. (2015). Re-evaluating the post-communist success story: party elite loyalty, citizen mobilization and the erosion of Hungarian democracy. *European Political Science Review*, 8(2), ss. 251-284. doi:10.1017/S1755773914000472
- Huntington, S. (1993). *Üçüncü Dalga: Geç Yirmici Yüzyılın Sonlarında Demokratlaşma*. (E. Özgudun, Çev.) Ankara: Türk Demokrasi Vakfı.
- Korkut, U. (2012). *Liberalization Challenges in Hungary*. Palgrave Macmillan.
- Kyle, J., & Mounk, Y. (2018). *The Populist Harm to Democracy: An Empirical Assessment*. Tony Blair Institute for Global Change: <https://institute.global/policy/populist-harm-democracy-empirical-assessment>
- Levitsky, S., & Way, L. (2006). Linkage versus leverage. Rethinking the international dimension of regime change. *Comparative Politics*, 38(4), ss. 379-400. <https://doi.org/10.1177/21582440211040783>
- Levitsky, S. & Ziblatt, D. (2018). *How Democracies Die: What History Reveals About Our Future*. Crown Publishing.
- Lindberg, S. I., Coppedge, M., & Teorell, J. (2014). V-Dem: A New Way to Measure Democracy. *Journal of Democracy*, 25(3), ss. 159-169. doi: 10.1353/jod.2014.0040
- Linz, J. (1978). *The Breakdown of Democratic Regimes: Crisis, Breakdown, and Reequilibration*. Baltimore and London: Johns Hopkins University Press.
- Lipset, S.M. (1959). Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy. *The American Political Science Review*. 53(1), ss. 69-105. <https://doi.org/10.2307/1951731>

- Lust, E., & Waldner, D. (2015). *Theories of Democratic Change*. The Power of International Education: <https://www.iie.org/Research-and-Insights/Publications/DFG-Yale-TOC-Publication>
- Lust, E., & Waldner, D. (2018). Unwelcome Change: Coming to Terms with Democratic Backsliding. *Annual Review of Political Science*, 21(1), ss. 93-113. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-050517-114628>
- Marktler, T. (2006). The Power of the Copenhagen Criteria. *Croatian Yearbook of European Law and Policy*, 2(2), ss. 343-363. doi: <http://dx.doi.org/10.3935/cyelp.02.2006.23>
- Matczak, M. (2018). *Poland's Constitutional Crisis: Facts and interpretations*. The Foundation for Law, Justice and Society: https://monitorkonstytucyjny.eu/wp-content/uploads/2018/07/Matczak_Polands-Constitutional-Crisis-Facts-a
- Metem, M.D. (2022). Delegasyoncu Demokrasiden Yarışmacı Otoriterizme; Türk Demokrasisinin “Sıfatlı Demokrasiler” ve “Sıfatlı Otoriter Rejimler” Arasındaki Yeri. *Ankara Barosu Dergisi*, 80(3), ss. 103-139, <https://doi.org/10.30915/abd.1159140>.
- Mischke, J. (2018). *Open Society takes Hungary to court over ‘Stop Soros’ law*. Politico: <https://www.politico.eu/article/open-society-takes-hungary-to-court-over-stop-george-soros-law-asylum-seekers-ecj/>
- Morlino, L., & Quaranta, M. (2016, Mayıs). What is the impact of the economic crisis on democracy? Evidence from Europe. *International Political Science Review*, 37(5), ss. 1-16. doi: <http://dx.doi.org/10.1177/0192512116639747>
- Mouk, Y. (2018). *The People vs. Democracy: Why Our Freedom Is in Danger and How to Save It*. Harvard University Press.
- Ocak, P. (2021). "Polexit"-Yeni Bir AB'den Çıkış Senaryosu mu? ATAUM Blog: <http://ataum.ankara.edu.tr/2021/11/12/blog-yazisi-23/> adresinden alındı
- Paçacı, İ. (2021). Anayasal Demokrasilerde Evrensel Normları Değersizleştirme (Avrupa ve Türkiye’de Anayasacılığın Neo-Popülizmi). *Asya Studies*, 5(18), ss. 239-256. DOI: 10.31455/asya.971793.
- Pirro A.L.P. & Stanley B. (2022) Forging, bending, and breaking: Enacting the “illiberal playbook” in Hungary and Poland. *Perspectives on Politics*, 20(1), ss. 86-101. <https://doi.org/10.1017/S1537592721001924>.
- Rupnik, J. (2007). Is East-Central Europe Backsliding? From Democracy Fatigue to Populist Backlash. *Journal of Democracy*, 18(4), ss. 17-25. doi: <http://dx.doi.org/10.1353/jod.2007.0078>
- Scheppele, K. (2014). Hungary and the End of Politics The Nation: <https://www.thenation.com/article/archive/hungary-and-end-politics/> adresinden alındı.
- Scheppele, K. (2018). Autocratic Legalism. *The University of Chicago Law Review*, 85(2), ss. 545-583.
- Schult, C. (2011). Hungary's Orbán Gets Frosty Reception in European Parliament. Spiegel International. <https://www.spiegel.de/international/europe/media-law-controversy-hungary-s-orban-gets-frosty-reception-in-european-parliament-a-740400.html>
- Sedelmeier, U. (2014). Anchoring Democracy from Above? The European Union. *Journal of Common Market Studies*, 52(1), ss. 105-121. <https://doi.org/10.1111/jcms.12082>
- Soyaltın Colella, D. (2020). Avrupa Birliği’nde Hukukun Üstünlüğü Krizi Üye ve Aday Ülkelere Yönelik Önleyici Politikaların Siyaseti. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 38, ss. 69-85. DOI: 10.30794/pausbed.650339.
- Tarcan, U. (2021). Joseph Schumpeter’in Rekabetçi Demokrasi Modelini Çoğulculuk Bağlamında Yeniden Düşünmek. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 4(1), ss. 97-105. <https://dergipark.org.tr/pub/jpaljournal/issue/62807/801211>.
- The Economist. (2023). Democracy Index 2022 Frontline democracy and the battle for Ukraine. The Economist.
- The Economist. (2022). Democracy Index 2021: the China challenge. The Economist
- V-Dem Institute. (2017). V-Dem Annual Democracy Report 2017: Democracy at Dusk. Gothenburg.
- V-Dem Institute. (2018). V-Dem Annual Democracy Report 2018: Democracy for All. Gothenburg.
- V-Dem Institute. (2019). V-Dem Annual Democracy Report 2019: Democracy Facing Global Challenges. Gothenburg.

V-Dem Institute. (2020). Democracy Report 2020: Autocratization Surges-Resistance Grows. Gothenburg.

V-Dem Institute. (2021). Democracy Report 2021: Autocratization Turns Viral. Gothenburg.

V-Dem Institute. (2022). Democracy Report 2022 Autocratization Changing Nature. Gothenburg.

V-Dem Institute. (2023). Country Gap. V-Dem Institute: https://www.v-dem.net/data_analysis/CountryGraph/

Wiatr, J. J. (2017). Democratic Experience in Central Europe: 25 Years Later. *Sociology and Anthropology*, ss. 5-11. <https://doi.org/10.13189/sa.2017.051004>.